

## LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 20/1998 rd

### Regeringens proposition med förslag till ny förmynderskapslagstiftning

#### INLEDNING

##### *Remiss*

Riksdagen remitterade den 6 oktober 1998 regeringens proposition med förslag till ny förmynderskapslagstiftning (RP 146/1998 rd) till lagutskottet för beredning.

##### *Utlåtanden*

I enlighet med riksdagens beslut har förvaltningsutskottet lämnat utlåtande i ärendet. Utlåtandet (FvUU 19/1998 rd) ingår som bilaga till detta betänkande.

Dessutom har lagutskottet begärt utlåtande av social- och hälsovårdsutskottet. Också detta utlåtande (ShUU 13/1998 rd) ingår som bilaga till betänkandet.

##### *Sakkunniga*

Utskottet har hört

- lagstiftningsrådet Markku Helin, justitieministeriet
- konsultative tjänstemannen Jukka Aalto, inrikesministeriet
- äldre regeringssekreterare Pia-Liisa Heiliö, social- och hälsovårdsministeriet
- lagman Heikki Mikkola, Esbo tingsrätt
- häradsskrivare Roy Veistämö, magistraten i Lahtis

- ordföranden för förmyndarnämnden Jussi Kukkola, Kuortane kommun
- sekreteraren för förmyndarnämnden Eeva-Liisa Ruso, Helsingfors stads förmyndarnämnd
- juristen Outi Raitoaho, Finlands Kommunförbund
- organisationssekreterare Erika Vuorinen, Förbundet Utvecklingshämning
- hemtjänstdirektör Ritva Karinsalo, Mannerheims Barnskyddsförbund
- advokaten Eeva Saja, Finlands Advokatförbund
- juristen Juha Viertola, Finlands Juristförbund
- juristen Juuso Jokela, Bankföreningen i Finland
- ombudsman Pirkko Karjalainen, Centralförbundet för de gamlas väl
- rättsbiträdet Juha Niemi-Pynttäre, Yleiset Oikeusavustajat ry
- professor Eva Gottberg
- professor Ahti Saarenpää.

Dessutom har utskottet fått ett skriftligt utlåtande av professor Urpo Kangas.

## PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår en revidering av den nuvarande förmynderskapslagstiftningen. De viktigaste bestämmelserna om förmyndarverksamhet skall enligt förslaget intas i en lag om förmyndarverksamhet och en lag om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten. Den gällande lagen angående förmynderskap och lagen om anordnande av förmynderskap i vissa fall föreslås bli upphävda. Vidare föreslås ändringar i flera andra lagar med bestämmelser om omyndiga personer eller rättsverkningarna av omyndighet.

Enligt förslaget skall omyndigförklaring ersättas med begränsning av handlingsbehörigheten. En myndig persons handlingsbehörighet kan begränsas om han eller hon inte förmår sköta sina ekonomiska angelägenheter och hans eller hennes förmögenhetsställning, utkomst eller något annat viktigt intresse härigenom äventyras. Begränsningens innehåll fastställs av en domstol utgående från behovet i vart och ett enskilt fall. I extrema fall kan en person omyndigförklaras på samma sätt som nu.

Begränsning av handlingsbehörigheten är en åtgärd som kommer i fråga i andra hand. Ingens handlingsbehörighet får begränsas, om hans eller hennes intressen kan tryggas tillräckligt genom lindrigare åtgärder.

Efterhandsövervakningen av egendomsförvaltningen skall effektiviseras genom att i lagen intas mera detaljerade bestämmelser om intressebevakarens bokförings- och redovisningsskyldighet samt om granskning av redovisningen.

Kommunernas förmyndarnämnder skall enligt förslaget dras in. Magistraterna skall i stället vara lokala förmyndarmyndigheter. På förmyndarmyndigheterna ankommer att övervaka intressebevakarnas verksamhet, bevilja intressebe-

vakarna tillstånd att företa rättshandlingar på huvudmännens vägnar och att föra register över förmynderskapsärenden. Intressebevakarna förordnas i allmänhet av tingsrätten, som enligt förslaget inte längre skall ha några uppgifter i anslutning till förvaltningen av förmyndarskapet. Uppgifterna i samband med styrningen av förmyndarmyndigheterna delas upp på justitiedepartementet och inrikesministeriet.

Enligt förslaget till lag om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten är staten skyldig att se till att det inom ett visst geografiskt område finns ett tillräckligt antal kompetenta personer, allmänna intressebevakare, som kan sköta intressebevakaruppdrag. Magistraten skall inom sitt verksamhetsområde se till att det finns intressebevakningstjänster att tillgå. Kommunen skall se till att sådana tjänster tillhandahålls inom dess område, om inte magistraten och kommunen kommer överens om något annat. Kommunerna kan producera intressebevakningstjänster genom att inrätta en eller flera tjänster som allmän intressebevakare eller befattningshavare som intressebevakare i arbetsavtalsförhållande eller genom att köpa tjänster av en offentlig eller privat producent.

Om magistraten och kommunen har avtalat att kommunen inte producerar intressebevakningstjänster eller att den tillhandahåller endast en del av de tjänster som behövs, skall magistraten enligt förslaget se till att någon annan offentlig eller privat sammanslutning tillhandahåller dessa tjänster.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 1999 och avses bli behandlad i samband med den.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 december 1999.

## UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

### *Allmän motivering*

#### **Behovet att revidera lagen angående förmynderskap**

Det har i år gått hundra år sedan gällande lag angående förmynderskap stiftades. Lagen har visserligen många gånger reviderats men motsvarar ändå inte det moderna samhällets behov. Revisionsförslaget är därför ytterst nödvändigt. Propositionen har beretts med omsorg och den allmänna inställningen till den har varit positiv. Utskottet tillstyrker därför lagförslagen men med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Lagen ansågs vara i behov av revidering redan för många år sedan. Revisionsarbetet inleddes på 1960-talet. Den första kommittén för förberedelse av totalreformen tillsattes 1965. Trots att betänkandet blev väl emottaget ledde revisionsarbetet inte till några resultat. Sedan dess har det funnits en ny kommitté varje decennium. Totalreformen har dock alltid av statsekonomiska skäl fått vänta på bättre tider, fastän bland annat riksdagen genom sina uttalanden och riksdagens justitieombudsman genom olika skrivelser har påskyndat reformen.

När förslaget till totalreform nu äntligen har lämnats till riksdagen, har detta skett i form av en så kallad budgetlag. Detta har lett till att riksdagen inte har haft tillräckligt med tid för att kunna behandla ärendet med den noggrannhet som en proposition inom området för grundlagstiftningen skulle förtjäna. Ministeriet har använt över 30 år på att förbereda frågan. Riksdagen, som också skall sköta sina andra uppgifter, har getts två månader.

Kopplingen till budgeten beror på omorganiseringen av förmyndarmyndigheterna. Detta är den faktiska grunden, men endast en del av helheten. Omorganiseringen påverkar dock så många människor att utskottet inte anser sig kunna fortsätta behandlingen av ärendet utan att ta ställning till anslagen och låta dessa människor sväva i ovisshet. Med tanke på framtiden påpekar dock utskottet att riksdagen måste ges tillräcklig tid att behandla totalreformer av detta slag med anknytning till grundlagstiftningen, även om de

påverkar budgeten. Begreppet budgetlag används ofta fel. Regeringen bör ändra sitt förfarande.

#### **Förmyndarrättens innehåll**

När gällande lag stiftades var förmynderskapet övergripande begrepp som innehöll å ena sidan egendomsförvaltning och å andra sidan skötsel och vård av en myndlings personliga angelägenheter.

Innehållet i begreppet har dock småningom förändrats. Revideringen utgår nu ifrån det moderna begreppet om vad förmynderskap innebär. Syftet med förmynderskap är att se till bevakningen av en omyndigs ekonomiska intressen och egendom och att representera den omyndige i frågor som gäller hans egendom.

*En förmyndare för en minderårig* har inga som helst omsorgsplikter. Omsorgen om barnet ankommer på vårdnadshavaren, som också skall representera barnet i ärenden som gäller dess person. Bestämmelser om detta ingår i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983). Barnets vårdnadshavare och förmyndare är dock oftast en och samma person, eftersom en minderårigs förmyndare enligt huvudregeln i lagen angående förmynderskap är hans vårdnadshavare.

*Den som har utsetts till förmyndare för en omyndigförklarad* skall dessutom ägna den omyndige behövlig tillsyn och omsorg. Denna skyldighet innebär inte att förmyndaren själv måste ta hand om den omyndige, utan i första hand är det fråga om skyldigheten att se till att behövlig tillsyn och omsorg ordnas.

#### **Principerna och premisserna för reformen**

Den viktigaste materiella principen i den föreslagna lagstiftningen är respekten för människovärdet. Principen motsvarar moderna värderingar. Den har proklamerats i ett flertal internationella människorättskonventioner som är bindande för Finland. Dessutom finns det europeiska rekommendationer som utgår från samma värdegrund.

Principen om respekt för människovärdet preciseras i form av principer om nödvändighet och proportionalitet vid ordnandet av intressebevakningen, prioriteringen av den persons intressen vars fördelar bevakas, tryggheten av möjligheter för denna person att delta i beslut som fattas om honom och i användningen av mindre stämplande begrepp i förmyndarskapslagstiftningen.

Enligt proportionalitetsprincipen skall en människas rättigheter som myndig individ inte begränsas mer än vad som är nödvändigt för att bevaka hans intressen. Omyndigförklaring ersätts därför i den nya lagstiftningen med en gradvis begränsning av rättshandlingsbehörigheten enligt följande:

- en intressebevakare kan förordnas till hjälp och stöd för en person,

- en persons handlingsbehörighet kan begränsas i olika grad och en intressebevakare förordnas för honom,

- en person kan förklaras omyndig och en intressebevakare förordnas för honom.

Administrativa reformer med anledning av den nya lagstiftningen är att förmyndarnämndernas uppgifter överförs på magistraterna, att alla ärenden som gäller tillstånd överförs på magistraterna, att ett register över förmyndarärenden upprättas och att bestämmelserna om förmyndarmyndigheternas rätt att få uppgifter utvecklas.

I och med att förmyndarlagstiftningen revideras förnyas också de begrepp som används i den. Avsikten är att begreppen skall vara mindre stämplande och samtidigt betona lagens viktigaste syfte, att skydda de personers intresse som är i behov av förmyndartjänster. Begreppsdelarna har varit föremål för tio års övervägande i förmyndarkommissionen och arbetsgrupper som har fortsatt dess arbete. Under den tiden har olika alternativ lagts fram utan att något överlägset klart bästa alternativ har hittats. Begreppen i propositionen utgår från att termerna som härör från begreppet förmyndarskap skall bevaras i institutionens namn (förmyndarverksamhet, förmyndarmyndighet), men slopas i sammanhang där de gäller en individ. I enlighet härmed talas det om intressebevakare och huvudman.

Regeringen har stannat för denna terminologi därför att "förmyndarskap" som begrepp är vedertaget och innebörden allmänt känd. Genom att en avledning av begreppet bevaras i lagens namn blir namnet tillräckligt informativt. Härigenom faller det sig naturligt att den myndighet som handhar förvaltningen av förmyndarverksamheten är en förmyndarmyndighet och inte till exempel en intressebevakningsmyndighet. I övrigt har det ansetts motiverat att övergå till begrepp som härleds ur begreppet intressebevakning.

### **Synpunkter som kommit fram under utskottsbehandlingen**

De sakkunniga som blev hörda under utskottsbehandlingen förhöll sig positivt till propositionen. Flera av dem lade dock fram ett stort antal detaljerade ändringsförslag. Vid granskningen av anmärkningarna har det framgått att alla inte har haft klart för sig vilka utgångspunkterna för lagstiftningen är och vad som i dag avses med förmyndarskap. De har inte heller alltid funnit alla bestämmelser de har ansett nödvändiga i den nya lagstiftningen. Den nya terminologin har uppenbarligen gjort det svårare att förstå vad som avses. Bland de enskilda punkter som har blivit föremål för flera anmärkningar tar utskottet upp följande.

### ***Gradvis begränsning av rättshandlingsbehörigheten***

En gradvis begränsning av rättshandlingsbehörigheten har ansetts leda till stora praktiska missförhållanden. Enligt denna uppfattning bör bestämmelserna om detta strykas.

Utskottet påpekar att det här är fråga om grundläggande lagstiftningspremissor som bygger på människorättskonventionerna och att bestämmelserna inte kan slopas.

### ***Fördelningen av befogenheter mellan magistraterna och tingsrätterna när intressebevakare förordnas***

Att överföra förmyndarärenden på magistraterna har ansetts vara en lyckad lösning. Däremot har uppfattningarna om den föreslagna uppdelningen av behörigheten mellan magistraterna

och tingsrätterna gått isär. Å ena sidan har det ansetts betänkligt att låta magistraterna förordna intressebevakare, till och med om det gäller sådana som huvudmannen själv ansöker om, å andra sidan har det ansetts att alla ansökningar om förmynderskap i första hand skall lämnas till magistraten, som i förekommande fall vidarebefordrar dem till tingsrätten.

De framlagda divergerande ställningstagandena har stärkt utskottet i dess uppfattning att den föreslagna arbetsfördelningen är motiverad.

### *Vård- och omvårdnadsaspekten*

Det har påpekats för utskottet att vård- och omvårdnadsaspekten skjuts i bakgrunden i lagförslaget.

Med tanke på syftet med lagstiftningen anser utskottet att aspekten har getts en tillräckligt framskjuten ställning, bland annat i 42 § i det första lagförslaget och de bestämmelser som avser att främja samarbetet mellan förmyndarmyndigheterna och social- och hälsovårdsmyndigheterna. Arbetsfördelningen mellan förmyndarverksamheten och social- och hälsovården följer en linje som går ut på att förmyndarverksamheten har till uppgift att se till rättssäkerheten. Praktiska vårduppgifter hör inte till förmyndarverksamheten. Ett gott samarbete mellan myndigheterna är dock a och o för att det praktiska arbetet skall fungera.

### *Intressekonflikter mellan en omyndig och hans förmyndare*

Utskottets uppmärksamhet har fästs vid behovet att kunna lösa intressekonflikter mellan en omyndig och hans förmyndare.

Med hänvisning till vad som ovan sades om förmyndarrättens innehåll framhåller utskottet att den föreslagna lagen om förmyndarverksamhet inte reglerar omvårdnad om minderåriga. I lagen kan därför inte tas in bestämmelser som gäller lösning av sådana intressekonflikter. Om bestämmelser av denna typ anses behövliga hör de hemma i lagen angående vårdnad om barn och ungägesrätt. Lagen angående förmynderskap har dock tillämpats analogt på ärenden av detta slag. Den nya lagstiftningen utgör inget hinder för att denna praxis fortsätts.

### *Förmyndarmyndighetens skyldighet att höra barn under 15 år*

I många utlåtanden sägs det att förmyndarmyndigheterna bör vara skyldiga att också höra barn under 15 år med beaktande av deras ålder och utvecklingsnivå.

Utskottet påpekar att de som har lagt fram dessa anmärkningar har blandat ihop de allmänna bestämmelserna om talan och hörande med bestämmelserna i speciallagar om när det är viktigt för en myndighet att ta reda på vad en person under 15 år har för åsikt i någon fråga. Utgångspunkten för och systematiken i lagstiftningen är den att lagen om förvaltningsförfarande, förvaltningsprocesslagen, rättegångsbalken och lagen om rättegång i brottmål innehåller allmänna bestämmelser om förande av talan och hörande av part, även minderårig och omyndig, i förvaltningsförfarandet och vid rättegången. Däremot finns det i de speciallagar där sådana bestämmelser behövs detaljerade bestämmelser om skyldigheten att höra också barn under 15 år.

Enligt utskottets uppfattning fattar förmyndarmyndigheten inte beslut där det vore nödvändigt att höra barn under 15 år. Förmyndarmyndigheterna beslutar om lämnande och granskning av redovisning, uppgörande av planer för förvaltning av egendom och användning av sanktioner för att genomföra detta. Frågorna är av den arten att små barn inte har någon särskild information eller sakkunskap.

### *Registret över förmyndarärenden*

Bestämmelserna om registret över förmyndarärenden har inte ansetts vara tillräckligt exakta. Förvaltningsutskottet, som enligt arbetsfördelningen mellan utskotten har hand om lagstiftningen om personregister, har därför i sitt utlåtande föreslagit att bestämmelserna ändras i vissa avseenden. Utskottet instämmer i detta hänseende i förvaltningsutskottets utlåtande och föreslår att förvaltningsutskottets förslag godkänns.

Förvaltningsutskottet har vidare föreslagit att begäran om uppgifter ur förmyndarskapsregistret eventuellt bör göras skriftligen, eventuellt med angivande av orsakern till begäran.

Enligt lagutskottets uppfattning är kravet på skriftlig begäran problematiskt med hänsyn till den ständigt pågående utvecklingen inom den elektroniska kommunikationen. Dessutom upprättas förmyndarskapsregistret för att det skall vara möjligt att koncentrera uppgifterna om vem som är den lagliga företrädaren för en viss person och med vem en planerad rättshandling eller något annat behörigen kan skötas. För att registret skall kunna användas och fungera på tillfredsställande sätt förutsätts det att den som begär uppgifter endast behöver meddela att han behöver dem för att kunna sköta affärer med den person han avser eller dennes laglige representant. Förmyndarmyndigheten kan inte förutsättas undersöka vad för slags affär det är fråga om.

### *Utbildning, information och uppföljning*

**Utbildning.** Reformen av förmyndarskapslagstiftningen kräver att de nya förmyndarmyndigheterna, domstolarna, advokaterna och de allmänna rättsbiträdena får grundlig utbildning. Också social- och hälsovårdsmyndigheterna måste få adekvat information om den nya förmyndarskapslagstiftningen.

**Information.** Utskottet finner det viktigt att offentliga medier går ut med en informationskampanj till allmänheten när den nya förmyndarskapslagstiftningen träder i kraft. Allmänheten bör bli informerad om att förmyndarnämnderna dras in och att deras uppgifter lyfts över på magistraterna. Därtill är det viktigt att allmänheten får information om de nya begreppen intressebevakare och huvudman för att terminologin så snabbt som möjligt skall kunna anammas i allmänspråket och de fördomsfulla beteckningarna falla i glömska.

**Uppföljning.** Vissa av de sakkunniga gav uttryck för en viss oro för hur det nya systemet kommer att fungera och tog dessutom klart ställning till vad som bör göras. Än så länge går det inte att säga någonting med säkerhet hur reformen kommer att utfalla i praktiken. Därför är det viktigt att det noga följs upp hur den kommer i gång och genomförs. Korrigeringar bör omedelbart göras om det visar sig vara nödvändigt.

## **Detaljmotivering**

### **1. Lag om förmyndarverksamhet**

31 §. Paragrafen innefattar specialbestämmelser om hur huvudmannens fordringar skall betalas och hur medel får tas ut från huvudmannens konto.

Utskottet påpekar att det ingår ett fel i motiveeringen. I motsats till vad som 2 mom. föreskriver sägs i motiveringen att huvudmannen är skyldig att informera banken om rätten att använda kontot. Det är intressebevakaren som skall göra detta.

55 §. Paragrafen föreskriver vad en årsredovisning och en slutredovisning skall innefatta.

Bestämmelsen om förmyndarredovisning är den detalj i den gällande förmyndarskapslagen, där tillämpningen har varierat i hög grad från kommun till kommun. Det är också denna bestämmelse som mest har gett upphov till förargelse och indignation.

Bestämmelserna om förmyndarredovisning är nödvändiga med avseende på huvudmannens intressen och rättigheter. När förmyndarskapsfrågorna nu förs över på magistraterna, finns det goda chanser att skapa en enhetlig och korrekt förvaltning. Utskottet påpekar speciellt att familjer, där den ena föräldern överraskande har avlidit och änkan eller änkligen ensam måste ta hand om ett eller flera minderåriga barn, skall bemötas på behörigt sätt. Meningen är inte att förmyndarmyndigheterna i god tro tar på sig en förmyndarattityd och ytterligare lägger sten på ankans eller änklings börd. Myndigheterna får inte glömma bort att barnens inkomster och egendom i första hand är avsedda att användas för deras försörjning och först i andra hand för besparingar. Det är inte bara änkan eller änkligen som skall stå för försörjningen av barnen.

Utskottet anser att motiveringen till paragrafen är ett gott rättesnöre för den kommande tillämpningen. Det är skäl att anlita en allmänt hållen redovisning åtminstone när familjen inte har någon annan egendom än en bostad och normalt lösöre. I sådana fall är det också lämpligt att avgifterna för granskning av förmynder-

skapsredovisningen slopas helt eller att det bara tas ut en liten avgift för formalitetens skull.

64 §. Paragrafen föreskriver om ett register över förmynderskapsärenden.

Utskottet hänvisar till det som sägs i den allmänna motiveringen ovan och föreslår att paragrafen ändras i enlighet med utlåtandet från förvaltningsutskottet.

67 §. Paragrafen gäller utlämnande av uppgifter ur registret över förmynderskapsärenden.

Utskottet har korrigerat ett skrivfel i 1 mom. i den finska lagtexten.

I fråga om 2 mom. hänvisar utskottet till den allmänna motiveringen ovan och föreslår att momentet ändras i enlighet med utlåtandet från förvaltningsutskottet.

72 §. Paragrafen föreskriver vem som får förordna om intressebevakare och begränsningar av handlingsbehörigheten.

Utskottet har uppmärksamgjorts på att initiativrätten i 3 mom. är alltför snävt tilltagen med avseende på de vanligaste avvitrings- och arvskiftessituationerna. Det är inte ett tillräckligt effektivt förfarande att boutredningsmannen eller skiftesmannen såsom det föreslås, skall ha rätt att hos förmyndarmyndigheterna ansöka om att en intressebevakare förordnas.

Utskottet anser att en avvitrning eller ett arvskifte snabbt kan få den effekten att boutredningsmannen och skiftesmannen får rätt att direkt ansöka om att en intressebevakare förordnas. Utskottet föreslår därför att paragrafen ändras så att boutredningsmannen och skiftesmannen får rätt att göra en ansökan om det är nödvändigt för bodelningen eller arvskiftet att förordna en intressebevakare.

87 §. Paragrafen föreskriver om sökande av ändring i beslut av förmyndarmyndigheten. Enligt propositionen skall ändring sökas hos länsrätten i enlighet med förvaltningsprocesslagen.

Utskottet godkände nyligen ett betänkande om en proposition med förslag till lag om förvaltningsdomstolar och vissa lagar som har samband med den (RP 114/1998 rd — LaUB 19/1998 rd). Enligt förslaget i betänkandet dras länsrätterna

in och inrättas i stället för dem regionala förvaltningsdomstolar räknat från och med den 1 november 1999. På grund av detta föreslår utskottet att förvaltningsdomstolen blir besvärsmyndighet.

90 §. Paragrafen gäller domstolarnas och förmyndarmyndigheternas rätt att få uppgifter och utredningar som är nödvändiga för att de skall kunna sköta sitt uppdrag.

Förvaltningsutskottet föreslår vissa ändringar i paragrafformuleringen. Lagutskottet föreslår att paragrafen ändras i enlighet med utlåtandet från förvaltningsutskottet.

92 §. Paragrafen innefattar bestämmelser om sekretess och tystnadsplikt för anställda inom förmyndarverksamhet.

Förvaltningsutskottet anlägger i sitt utlåtande vissa synpunkter på tillämpningen av paragrafen och föreslår en del ändringar i formuleringen. Lagutskottet omfattar förvaltningsutskottets syn i denna fråga och föreslår att paragrafen formuleras om i enlighet med utlåtandet från förvaltningsutskottet.

96—103 §. Paragraferna bildar lagförslagets 11 kap., som innehåller bestämmelser i anknytning till ikraftträdandet.

Reformen har beretts så länge att den rekommenderade lagstiftningstekniken har hunnit ändras i flera repriser. Samtliga paragrafer i lagförslaget har inte ändrats i överensstämmelse med de nuvarande rekommendationerna att alla paragrafer antingen skall rubriceras eller vara utan rubrik. Huvuddelen av paragraferna saknar rubrik, medan paragraferna i 11 kap. har kursiverade beskrivningar, som kan karaktäriseras som rubriker. Alla paragrafer kan inte förseas med rubrik i detta sammanhang. Om beskrivningarna i 11 kap. stryks minskar paragrafens informationsvärde. Utskottet har stannat för ett exceptionellt skrivsätt: paragraferna i 11 kap. kursiveras och resten lämnas utan rubrik.

Lagförslagets 98—100 § är så ottydligt formulerade att det inte framgår om de numrerade styckena är moment eller punkter. Avsikten är att styckena skall vara punkter i paragraferna. Därför föreslår utskottet att punkterna anges

enligt normal lagstiftningsteknik. Dessutom har utskottet korrigerat ett skrivfel i den finska texten i den inledande satsen till 100 §.

## **2. Lag om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten**

3 §. Enligt paragrafen får magistraterna ingå avtal med en privat eller offentlig sammanslutning om intressebevakningstjänster, om kommunen inte tillhandahåller tjänsterna eller bara tillhandahåller en del av dem.

I båda utlåtandena om propositionen lyfts denna paragraf fram.

Förvaltningsutskottet framhåller vikten av att intressebevakningstjänster tillhandahålls och anser paragrafen vara nödvändig. Utskottet föreslår dock en precisering i den första meningen. Lagutskottet omfattar förvaltningsutskottets ståndpunkt och föreslår att formuleringen ses över i överensstämmelse med utlåtandet.

Social- och hälsovårdsutskottet uppmärksammar för sin del kriterierna för bedömning av om en producent av intressebevakningstjänster är lämplig eller inte. Utskottet framhåller att det krävs extra stor försiktighet när lämpligheten bedöms för att någons övertygelse eller religionsfriheten inte skall kränkas och för att intressebevakningen inte skall leda till att huvudmannens förtroende utnyttjas på ett otillbörligt sätt, till exempel i syfte att generera ekonomisk vinst till sammanslutningen. Social- och hälsovårdsutskottet framhåller därför att organisationer inte bör kunna anlitas som intressebevakare. Med organisationer avser social- och hälsovårdsutskottet sannolikt ovan nämnda religiösa och ideella organisationer.

Lagutskottet anser att social- och hälsovårdsutskottets synpunkter är beaktansvärda. Men lagutskottet menar att organisationer inte helt och hållet kan uteslutas när det gäller intressebe-

vakningstjänster eftersom bestämmelsen i så fall förlorar merparten av sitt innehåll. Om organisationerna utesluts ur lagen kan man i Finland till exempel inte enligt utländskt mönster inrätta särskilda organisationer för intressebevakningstjänster. Lagutskottet föreslår därför att det skrivs in i paragrafen vilka kriterier som gäller när magistraterna bedömer om en sammanslutning är lämplig eller inte. Magistraterna skall i sin bedömning ta hänsyn till sammanslutningarnas övriga uppgifter respektive verksamhetens art och syfte. Avsikten är att i överensstämmelse med utlåtandet från social- och hälsovårdsutskottet utesluta de organisationer som i så hög grad lyfter fram en religiös, samhällelig eller någon annan ideell övertygelse att verksamheten kan vara förknippad med ekonomiska baktankar och en strävan att få huvudmannen att anamma ideologin.

4 §. Enligt paragrafen skall avtalstvister behandlas i länsrätten som förvaltningstvistemål.

Med hänvisning till det som sägs ovan om 87 § i det första lagförslaget föreslår utskottet att länsrätten ändras till förvaltningsdomstolen.

10 §. Paragrafen föreskriver om sökande av ändring i beslut av magistraten och i administrativa beslut av länsstyrelsen. Utskottet föreslår att förvaltningsdomstolen också i detta fall skall vara besvärsmyndighet.

### **Förslag till beslut**

På grundval av det ovanstående föreslår lagutskottet vördsamt

*att lagförslagen 3—22 godkänns utan ändringar och*

*att lagförslagen 1 och 2 godkänns med följande ändringar:*



## 1.

## Lag

### om förmyndarverksamhet

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>1 kap.</p> <p><b>Allmänna bestämmelser</b></p> <p>1—3 §<br/>(Som i RP)</p> <p>2 kap.</p> <p><b>Intressebevakare</b></p> <p>4—17 §<br/>(Som i RP)</p> <p>3 kap.</p> <p><b>Begränsning av handlingsbehörigheten</b></p> <p>18—22 §<br/>(Som i RP)</p> <p>4 kap.</p> <p><b>Den omyndiges ställning</b></p> <p>23—28 §<br/>(Som i RP)</p> <p>5 kap.</p> <p><b>Intressebevakarens ställning och uppgifter</b></p> <p>29—45 §<br/>(Som i RP)</p> <p>6 kap.</p> <p><b>Övervakningen av intressebevakarens verksamhet</b></p> <p>46—63 §<br/>(Som i RP)</p> | <p>7 kap.</p> <p><b>Registrering av intressebevakning</b></p> <p>64 §</p> <p>Registret över förmynderskapsärenden är ett riksomfattande register som förs av förmyndarmyndigheterna och befolkningsregistercentralen för övervakningen av intressebevakarna samt för tryggnad av tredje mans rätt. I registret får identifieringsuppgifter och kontaktinformation om intressebevakaren och dennes huvudman föras in. Därtill får registret innehålla uppgifter om begränsning av en persons handlingsbehörighet, begränsningens innehåll, intressebevakarens uppdrag och grunderna för förordnandet, egendomsförteckningen, lämnande och granskning av redovisning och förvaltningsplan, beslut om i 34 § avsett tillstånd samt om förmyndarmyndigheternas åtgärder i enlighet med 57 och 60 §. Därutöver får uppgifter som är nödvändiga för registrets användningsändamål men som inte är personuppgifter föras in i registret.</p> <p>Förmyndarmyndigheten svarar för uppdateringen av registret med avseende på de intressebevakaruppdrag som den utövar tillsyn över. Förmyndarmyndigheten beslutar om utlämnande av uppgifter ur registret. <i>Korrigerad av en uppgift i registret skall yrkas hos den förmyndarmyndighet som utövar tillsyn över den berörda intressebevakarens uppdrag.</i></p> <p>Befolkningsregistercentralen svarar för registrets allmänna funktioner och koordineringen av dem (utesl.).<br/>(4 mom. som i RP)</p> <p>65 och 66 §<br/>(Som i RP)</p> <p>67 §<br/>(1 mom. som i RP)</p> <p>Var och en har rätt att enligt vad som särskilt</p> |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

bestäms (*utesl.*) få veta vilka uppgifter om honom eller henne själv som har registrerats i registret över förmynderskapsärenden.

(3 och 4 mom. som i RP)

68 §  
(Som i RP)

8 kap.

### Bestämmelser om rättegångsförfarandet

69—71 §  
(Som i RP)

72 §  
(1 och 2 mom. som i RP)

När en intressebevakare behövs för att bevaka en frånvarande persons eller blivande ägares rätt i ett dödsbo, skall boutredningsmannen, en annan boförvaltare, en skiftesman eller en bodelägare göra en ansökan hos tingsrätten om förordnande av en intressebevakare. *Boutredningsmannen eller skiftesmannen kan också annars göra en ansökan, om det är nödvändigt för avvittringen eller arvskiftet att förordna en intressebevakare.* Om en frånvarande persons angelägenheter av andra orsaker måste skötas kan ansökan förutom av dem som avses i 1 mom. göras även av den vars intresse eller rätt berörs.

73—83 §  
(Som i RP)

9 kap.

### Förvaltningen av förmyndarverksamheten samt sökande av ändring i förmyndarmyndighetens beslut

#### Bestämmelser om förvaltningen

84—86 §  
(Som i RP)

### Sökande av ändring i förmyndarmyndighetens beslut

87 §

Ändring i förmyndarmyndighetens beslut söks hos *förvaltningsdomstolen* i enlighet med förvaltningsprocesslagen (586/1996).

(2 mom. som i RP)

10 kap.

### Särskilda bestämmelser

88 och 89 §  
(Som i RP)

90 §

Statliga och kommunala myndigheter samt andra offentligrättsliga samfund, Folkpensionsanstalten, Pensionsskyddscentralen, pensionsstiftelser och övriga pensionsanstalter, försäkringsanstalter, banker och övriga penninginstitut (*utesl.*), verksamhetsenheter inom social- och hälsovården, yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården och privata producenter av socialvård är skyldiga att utan hinder av sekretessbestämmelserna på begäran lämna förmyndarmyndigheterna och domstolarna de uppgifter och utredningar som är nödvändiga för att dessa skall kunna avgöra ärenden som är anhängiga.

(2 och 3 mom. som i RP)

91 §  
(Som i RP)

92 §

(1 mom. som i RP)

*Tystnadsplikten enligt 1 mom. begränsar inte den tystnadsplikt för personer verksamma inom myndigheter som föreskrivs i någon annan lag. (Nytt 2 mom.)*

Det som bestäms i 1 och 2 mom. hindrar inte att uppgifter lämnas till

1) statliga eller kommunala myndigheter eller till någon annan person för fullgörande av åligganden enligt denna lag.

2) åklagar- och polismyndigheter för utredning av brott,

3) en domstol, om detta är nödvändigt för behandling av ett ärende som avses i denna lag, eller till

4) den som med stöd av lag har rätt att få vetskaper om saken.

(4 mom. som 3 mom. i RP)

93—95 §  
(Som i RP)

11 kap.

### **Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser**

96 §

#### ***Ikraftträdande och bestämmelser som upphävs***

(Utesl.). Denna lag träder i kraft den 1 december 1999.

(2 mom. som i RP)

97 §

#### ***Behandling av anhängiga ärenden***

(Utesl.). Ärenden som är anhängiga hos förmyndarnämnden när denna lag träder i kraft överförs till den förmyndarmyndighet till vars verksamhetsområde kommunen hör.

(2 mom. Som i RP)

98 §

#### ***Tillämpning av lagen***

(Utesl.). Denna lag tillämpas på sådana ärenden inom förmyndarverksamheten som hänförs till tiden innan lagen trädde i kraft enligt följande:

1) *Omyndiga*. På personer som är omyndiga när denna lag träder i kraft tillämpas vad som i denna lag bestäms om omyndiga. Förmyndarmyndigheten skall i fråga om omyndigförklarade som står under dess övervakning utan dröjsmål utreda om det är nödvändigt att omyndigheten fortgår och vid behov anhängiggöra en ansökan om att intressebevakning skall ordnas så som bestäms i denna lag.

2) *Förmyndare och gode män*. När denna lag har trätt i kraft tillämpas vad som föreskrivs om intressebevakare på förmyndare och på sådana gode män som förordnats enligt lagen angående förmynderskap.

3) *Vissa anhängiga ärenden*. Om ett ärende som gäller omyndigförklaring eller förordnande eller entledigande av förmyndare eller god man är anhängigt vid en domstol när denna lag träder i kraft, skall ärendet på motsvarande sätt behandlas som en enligt denna lag gjord ansökan om begränsning av handlingsbehörigheten eller förordnande eller entledigande av intressebevakare. Om ett ärende som gäller omyndigförklaring till följd av ändringssökande är anhängigt vid högsta domstolen eller hovrätten, skall ärendet återförvisas till underrätten om besvären inte genast avvisas utan prövning. När domstolen beslutar om återförvisning kan den förordna att det beslut genom vilken någon förklarats omyndig är i kraft till dess underrätten har avgjort ärendet.

99 §

#### ***Tillämpning av tidigare lag***

(Utesl.). Efter att denna lag har trätt i kraft tillämpas den lag som är i kraft när denna lag träder i kraft (*tidigare lag*) enligt följande

1) *Anhängiga tillståndsansökningar*. Om en ansökan som gäller förmyndarnämndens eller domstolens samtycke till en rättshandling som företagits eller kommer att företas är anhängig när denna lag träder i kraft, tillämpas på ansökan tidigare lag. Ansökan förfaller dock om intressebevakaren inte enligt denna lag behöver förmyndarmyndighetens tillstånd till rättshandlingen.

2) *En rättshandlings giltighet*. Giltigheten av en rättshandling som en förmyndare eller god man har företagit innan denna lag träder i kraft skall bedömas med tillämpning av tidigare lag.

3) *Redovisning*. Redovisning för år 1999 eller tidigare perioder skall efter denna lags ikraftträdande ges till förmyndarmyndigheten. På redovisningen och avgivandet av denna tillämpas dock till övriga delar tidigare lag. Om domstolen med stöd av 51 § 2 mom. lagen angående förmynderskap har bestämt att redovisningsperioden är

längre än ett år, gäller detta oberoende av denna lags ikraftträdande, om inte förmyndarmyndigheten beslutar annat.

4) *Avslutade intressebevakningsuppdrag.* Om förmyndarens eller gode mannens uppdrag har upphört innan denna lag träder i kraft, tillämpas tidigare lag.

## 100 §

### *Hänvisningar till tidigare lag*

(*Utesl.*). Om det i en lag eller i en förordning hänvisas till tidigare lag, tillämpas hänvisningen efter denna lags ikraftträdande enligt följande:

1) *Bestämmelser om förmyndare och gode män.* Bestämmelser som gäller förmyndare eller med stöd av lagen angående förmynderskap förordnade gode män tillämpas även på intressebevakare, om inte annat följer av 50 § 3 mom. lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983).

2) *Rättsverkningarna av åtgärder som vidtagits av förmyndare och gode män.* En bestämmelse i lag eller förordning som gäller rättsverkningarna av en åtgärd eller en underlåtelse av förmyndare eller gode män som förordnats med stöd av lagen angående förmynderskap tillämpas även på intressebevakare.

3) *Bestämmelser om personer som ställts under förmynderskap.* En bestämmelse i lag eller förordning om personer som ställts under förmynderskap skall förutom på dessa också tillämpas på personer som förklarats omyndiga.

4) *Bestämmelser om personer som är omyndiga eller ställda under förmynderskap.* En bestämmelse i lag eller förordning som gäller dem som är omyndiga eller som ställts under förmynderskap, skall även tillämpas på personer som är omyndiga enligt denna lag.

5) *Bestämmelser som förutsätter att någon är myndig.* Om det i lag eller förordning för erhållande av tillstånd, handhavande av uppdrag, bedrivande av verksamhet eller företagande av åtgärd krävs att vederbörande är myndig eller råder över sig och sin egendom, skall hinder för erhållande av tillstånd, handhavande av upp-

drag, bedrivande av verksamhet eller företagande av åtgärd inte anses föreligga om vederbörandes handlingsbehörighet har begränsats med stöd av 18 § 1 mom. 1 eller 2 punkten, om inte annat följer av begränsningens innehåll.

6) *Bestämmelser om förmyndarnämnden.* En bestämmelse i lag eller förordning om förmyndarnämndens uppgifter gäller i tillämpliga delar förmyndarmyndigheten.

7) *Övriga hänvisningar till lagen angående förmynderskap.* Om det i en lag eller förordning annars hänvisas till ett lagrum som ersatts av en bestämmelse i denna lag, iakttas motsvarande bestämmelse i denna lag i tillämpliga delar.

## 101 §

### *Överföring av förmynderskapsbokens uppgifter*

(*Utesl.*) Magistraten skall innan denna lag träder i kraft till registret över förmynderskapsärenden överföra uppgifterna om de i förmynderskapsboken antecknade förmyndar- och godmansuppdrag vilka magistraten skall övervaka efter att denna lag trätt i kraft. Tingsrätten, vid vilken förmynderskapsboken förrs, skall se till att magistraten får de behövliga uppgifterna samt ansvara för att uppgifterna är riktiga.

## 102 §

### *Överföring av förmyndarnämndernas handlingar*

(*Utesl.*). De handlingar hos förmyndarnämnderna som gäller förmynderskap och godmansysslor och som förmyndarmyndigheterna behöver för att utföra de uppgifter som föreskrivs i 6 kap. skall överlåtas till den förmyndarmyndighet inom vars verksamhetsområde kommunen finns. Kommunen ansvarar för överlåtelsen av handlingarna.

## 103 §

### *Bemyndigande att vidta verkställighetsåtgärder*

(*Utesl.*). Åtgärder som verkställigheten av denna lag förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

## 2.

**Lag****om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 och 2 §  
(Som i RP)

vad som bestäms i förvaltningsprocesslagen (586/1996).

3 §

5—9 §  
(Som i RP)

*Intressebevakningstjänster som produceras av sammanslutningar*

10 §

Om magistraten och kommunen har avtalat att kommunen inte producerar intressebevakningstjänster eller att kommunen producerar endast en del av de behövliga tjänsterna, skall magistraten se till att någon annan för uppgiften lämplig offentlig eller privat sammanslutning producerar tjänsterna. Produktionen av tjänsterna får (utesl.) anförtros bara en sådan sammanslutning vars övriga uppgifter eller vars verksamhet till sin art eller sitt syfte inte äventyrar en opartisk och tillbörlig skötsel av intressebevakningen.

*Ändringssökande*

Rättelse i magistratens beslut om ersättning skall sökas hos magistraten inom 30 dagar från delgivningen av beslutet. Ändring i magistratens beslut med anledning av rättelseyrkandet skall sökas så som bestäms i 2 mom. Ändring i förvaltningsdomstolens beslut om ersättningsbelopp får inte sökas genom besvär.

4 §

*Avtal om produktion av intressebevakningstjänster*

Ändring i magistratens beslut om återkrav av ersättning och i länsstyrelsens beslut om användning av tvångsmedel skall i enlighet med förvaltningsprocesslagen sökas hos förvaltningsdomstolen.

(1 mom. som i RP)

11—13 §  
(Som i RP)

Avtalstvister skall behandlas som förvaltningsvistemål vid förvaltningsdomstolen enligt

Helsingfors den 8 december 1998

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Henrik Lax /sv  
vordf. Matti Vähänäkki /sd  
medl. Sulo Aittoniemi /cent  
Janina Andersson /gröna  
Juha Karpio /saml  
Pekka Kuosmanen /saml

Kari Myllyniemi /cent  
Reino Ojala /sd  
Markku Pohjola /sd  
Heikki Rinne /sd  
Pekka Saarnio /vänst  
Jukka Tarkka /ungf.

## RESERVATION

### **Motivering**

Lagutskottet har i strid med det social- och hälsovårdsutskottet anförde i sitt utlåtande ansett att religiösa sammanslutningar och sammanslutningar som företräder en viss livsåskådning inte borde utelämnas bland de sammanslutningar som kan producera intressebevakningstjänster enligt förmynderskapslagstiftningen.

Det är skäl att respektera verksamheten inom religiösa sammanslutningar och sammanslutningar som företräder en viss livsåskådning. Exempel från det levande livet visar emellertid att sammanslutningar av denna typ kan vara benägna att missbruka sin ställning, till exempel för att vinna ekonomisk nytta.

### **Förslag**

Av denna orsak föreslår vi

*att 3 § i det andra lagförslaget godkänns  
sålydande:*

---

### 3 §

*Intressebevakningstjänster som produceras av  
sammanslutningar*

Om magistraten och kommunen har avtalat att kommunen inte producerar intressebevakningstjänster eller att kommunen producerar endast en del av de behövliga tjänsterna, skall magistraten se till att någon annan för uppgiften lämplig offentlig eller privat sammanslutning producerar tjänsterna. Produktionen av tjänsterna får *emellertid inte anförtros en religiös sammanslutning eller en sammanslutning som företräder en viss livsåskådning eller någon annan sammanslutning vars övriga uppgifter eller vars verksamhet till sin art eller sitt syfte kan äventyra en opartisk och tillbörlig skötsel av intressebevakningen.*

Helsingfors den 8 december 1998

Sulo Aittoniemi /cent  
Heikki Rinne /sd

## FÖRVALTNINGSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 19/1998 rd

### Regeringens proposition med förslag till ny förmynderskapslagstiftning

*Till lagutskottet*

#### INLEDNING

##### *Remiss*

Riksdagen remitterade den 6 oktober 1998 propositionen med förslag till ny förmynderskapslagstiftning (RP 146/1998 rd) till lagutskottet för beredning och bestämde samtidigt att förvaltningsutskottet skall lämna utlåtande om frågan till lagutskottet.

##### *Sakkunniga*

Utskottet har hört

- lagstiftningsrådet Markku Helin, justitieministeriet
- lagstiftningsrådet Leena Vettenranta, justitieministeriet
- konsultative tjänstemannen Jukka Aalto, inrikesministeriet
- äldre regeringssekreterare Petri Syrjänen, finansministeriet
- äldre regeringssekreterare Pia-Liisa Heiliö, social- och hälsovårdsministeriet
- yngre justitieombudsmannasekreterare Kaija Tanttinen-Laakkonen, Riksdagens justitieombudsmans kansli
- överinspektör Marita Höök, Dataombudsmannens byrå
- juristen Marja Enäjärvi, Folkpensionsanstalten FPA
- planeraren Päivi Pösö, befolkningsregistercentralen

- specialplaneraren Marja Pajukoski, Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården Stakes
- medlemmen Mikael Lindholm, Riksomfattande handikapprådet
- vicehäradshövding Outi Raitoaho, Finlands Kommunförbund
- sekreteraren för förmynderskapsnämnden Eeva-Liisa Ruso, Helsingfors stad
- tjänsteförmyndare Marja-Liisa Niuranen, Lahtis stad
- ombudsman Pirkko Karjalainen, Vanhustyön keskusliitto - Centralförbundet för de gamlas väl rf
- ombudsman Pirkko Lahti, Föreningen för mental hälsa i Finland
- hemtjänstdirektören Ritva Karinsalo, Manerheims barnskyddsförbund
- juristen Tiina Saukkonen, Rädda Barnen r.f.
- organisationssekreterare Erika Vuorinen, Förbundet utvecklingshämning r.f.
- advokaten Eeva Saja, Finlands Advokatförbund r.f.
- professor Olli Mäenpää
- professor Kaarlo Tuori
- professor Pertti Välimäki.

Därtill har Rättsskyddscentralen för hälsovården, länsrätten i Mellersta Finlands län, Tavastehus magistrat, Bankföreningen i Finland, Statens

samorganisation, Kommunaltjänstemannaförbundet KTF, Kommunsektorns Fackförbund KAT r.f., Centralförbundet för Barnskydd r.f., Kehitysvammaisten Tukiliitto ry, Mielenterveyden Keskusliitto ry, Finlands Juristförbund r.f.,

Tingsrättsdomarna r.f., Suomen henkikirjoittajayhdistys ry, Virkaholhoajat ry och Poliisi-, ulosotto-, syyttäjä- och maistraattilakimiesten edunvalvontajärjestö PUSH ry lämnat skriftliga utlåtanden till utskottet.

## PROPOSITIONEN

### *Propositionen*

I propositionen föreslås en revidering av förmynderskapslagstiftningen. De viktigaste bestämmelserna om förmyndarverksamhet föreslås bli intagna i en lag om förmyndarverksamhet och i en lag om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten. Den gällande lagen angående förmyndarskap och lagen om anordnande av förmyndarskap i vissa fall föreslås bli upphävda. Vidare föreslår regeringen ändringar i flera andra lagar med bestämmelser angående omyndiga personer eller rättsverkningar av omyndighet.

I förslaget ersätts omyndigförklaring med begränsning av handlingsbehörigheten. En myndig persons handlingsbehörighet kan begränsas om denne inte förmår sköta sina ekonomiska angelägenheter samt om hans eller hennes förmögenhetsställning, försörjning eller något annat viktigt intresse äventyras på grund av detta. Innehållet i begränsningen fastställs av en domstol utifrån behoven i det enskilda fallet. I extrema fall kan en person omyndigförklaras precis som enligt gällande lagstiftning.

Begränsning av handlingsbehörigheten skall vara en åtgärd som kommer i fråga i andra hand. Ingens handlingsbehörighet får begränsas om hans eller hennes intressen kan tryggas i behörig utsträckning genom lindrigare åtgärder, till exempel genom att till stöd ordna en intressebevakare, det vill säga en person som är behörig att sköta vederbörandes angelägenheter.

Efterhandsövervakningen av egendomsförvaltningen effektiviseras genom att det till lagen fogas mer ingående bestämmelser om intressebevakarens bokförings- och redovisningsskyldighet och om granskning av redovisningen. Avvikande från den gällande lagen föreslås också att

den slutredovisning som intressebevakaren skall upprätta efter uppdraget måste lämnas in för granskning till förmyndarmyndigheten. Efter granskningen skall förmyndarmyndigheten dessutom lämna ett utlåtande om redovisningen till behöriga instanser.

Vidare föreslås att kommunernas förmyndarnämnder dras in. I stället skall magistraterna vara lokala förmyndarmyndigheter. I landskapet Åland är dock länsstyrelsen lokal förmyndarmyndighet.

Förmyndarmyndigheten skall övervaka intressebevakarnas verksamhet, bevilja intressebevakarna tillstånd att företa rättshandlingar på huvudmännens vägnar och att föra register över förmynderskapsfrågor. I vissa fall kan förmyndarmyndigheten dessutom förordna intressebevakare.

Tingsrätten kommer inte längre att ha några uppgifter inom förvaltningen av förmynderskap.

Uppdragen i anknytning till styrningen av förmyndarmyndigheten fördelas mellan justitieministeriet och inrikesministeriet. Justitieministeriet ansvarar för innehållet och utvecklandet av förmynderskapen. Däremot hör den administrativa ledningen av magistraterna, som är förmyndarmyndigheter, till inrikesministeriets förvaltningsområde. Dessutom svarar inrikesministeriet för budgetberedningen inom förvaltningsområdet.

Enligt förslaget till lag om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten är staten skyldig att se till att det inom ett visst geografiskt område finns ett tillräckligt antal kompetenta personer, allmänna intressebevakare, som kan ha hand om intressebevakaruppdrag. Magistraterna skall inom sitt verksamhetsområde se till att det finns intressebevakningstjänster



att tillgå. Om inte magistraten och kommunen avtalar om någonting annat skall kommunen sörja för att tjänster tillhandahålls inom kommunen. Kommunerna kan utföra intressebevakningen genom att inrätta en eller flera allmänna intressebevakartjänster eller intressebevakarbefattningar i arbetsavtalsförhållande eller lägga ut tjänsterna på offentliga eller privata producenter.

Om magistraten och kommunen kommer överens om att kommunen inte tillhandahåller intressebevakningstjänster eller att den tillhandahåller bara en del av tjänsterna, skall magistraten se till att någon annan offentlig eller privat sammanslutning tillhandahåller dem. Uppdraget får inte anförtros en sammanslutning vars övriga uppgifter kan äventyra en opartisk och korrekt intressebevakning. Magistraten måste enligt förslaget ingå avtal med sammanslutningen om tjänsterna.

Den som tillhandahåller intressebevakningstjänster får ersättning av statens medel enligt kriterier som fastställs av inrikesministeriet. När intressebevakaren är en allmän intressebevakare tillkommer rätten till arvode och ersättning enligt lagen om förmyndarverksamhet kommunen eller den sammanslutning som magistraten har ingått avtal med om intressebevakningstjänster.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 1999 och avses bli behandlad i samband med den.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 december 1999. För åtgärder som verkställigheten av lagarna kräver bör avsättas åtminstone ungefär ett halvår från det att de har antagits och blivit stadfästa.

## UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

### *Allmän motivering*

#### *Inledning*

Av de orsaker som nämns i propositionen och på grundval av erhållen utredning finner utskottet lagförslagen behövliga och lämpliga. Utskottet tillstyrker lagförslagen 3—22 utan ändringar och lagförslagen 1 och 2 med följande ändringar och anmärkningar:

Utskottet har granskat lagförslagen främst med avseende på administreringen av förmyndarverksamheten, förmyndarmyndigheternas uppgifter, förvaltningsförfarandet, registrering av intressebevakning, sekretess och tillgång till information samt säkerställande av intressebevakningstjänster. För att kunna bedöma dessa frågor har utskottet självfallet behövt få utredning också om de materiella bestämmelserna om förmyndarverksamhet. Utifrån redogörelsen har utskottet granskat vissa materiella lagstiftningsfrågor närmare men på en relativt allmän nivå.

#### *Målen med reformen*

Den gällande förmynderskapslagstiftningen härstammar delvis från slutet av 1800-talet. Det har

visat sig nödvändigt att modernisera lagen både när det gäller innehållet i förmyndarverksamheten och administrationen av den.

Det viktigaste målet med förmyndarverksamheten är att ta fram alternativ till omyndigförklaring. När en människas rätt att besluta om sina egna angelägenheter av tvingande skäl måste begränsas för att skydda henne själv, är målet enligt propositionen att i samtliga fall anpassa begränsningen till den berördas behov av skydd utan att inskränka beslutanderätten mer än nödvändigt. Utskottet vill understryka vikten av en välavvägd balans mellan personens behov av skydd och hans självbestämmanderätt. Att detta mål nås vid tillämpningen av lagstiftningen är därför av stor betydelse för om reformen skall lyckas eller inte.

Även i övrigt finner utskottet målen med propositionen befogade.

#### *Synpunkter på de materiella reformerna*

Utskottet finner det positivt att begreppsapparaten inom förmynderskapsrätten ses över för att människor med behov av den föreslagna lagstiftningen inte skall få en stämpel på sig i onödan.

Ordet omyndig ingår dock i propositionen. Utskottet har inte funnit något annat ord som tar hänsyn till alla olika aspekter på samma sätt som omyndig.

I den praktiska äldreomsorgen förekommer det att gamla människor inte längre helt har förmåga att bedöma omgivningens intentioner, framhåller utskottet. Intressebevakaren skall ha en stark ställning, adekvat utbildning och stor kompetens för att försök till att utnyttja gamla människor ekonomiskt skall kunna förhindras. Denna aspekt får större betydelse eftersom det är allt vanligare att gamla människor har stora inkomster och förmögenhet. Det som sägs ovan om intressebevakarnas behörighet gäller självfallet också alla intressebevakningsuppdrag och liknande situationer.

Utskottet uppmärksamgör lagutskottet på bevakningen av barns intresse i fall då det råder någon annan än en ekonomisk konflikt mellan ett minderårigt barn och dess vårdnadshavare. Detta kan förekomma till exempel när vårdnadshavaren på goda grunder misstänks ha gjort sig skyldig till mer eller mindre allvarliga lagvidriga förfaranden mot barnet.

Det är enligt utskottet självklart att intressebevakaren liksom förmyndarmyndigheterna i sina uppdrag i princip alltid hör sin huvudman när detta är möjligt. Förmyndarmyndigheten bör också vara skyldig att höra barn under 15 år med hänsyn till deras ålder och utvecklingsnivå. Vidare påpekar utskottet att det när en intressebevakare förordnas för en myndig person kan uppstå situationer, där det kan vara nödvändigt att också höra andra närstående än bara maken eller maken.

Vidare är det viktigt att komma ihåg att behovet av och omständigheterna kring intressebevakning kan variera ganska mycket. I praktiken omfattar intressebevakningen gamla människor i större utsträckning än andra grupper eftersom de på grund av sjukdom eller nedsatt fysisk eller psykisk funktionsförmåga inte själva är kapabla att bevaka sina intressen. I vissa fall är också barn under 18 år en frekvent grupp. Bland yrkesverksamma beror behovet av intressebevakning till största delen på handikapp, psykiska problem och allvarliga sjukdomar. Hjälp- och stödbeho-

vet varierar mycket i olika situationer. Domstolar, förmyndarmyndigheter och intressebevakare skall alla i sina egna uppdrag vara tillräckligt uppmärksamma på orsakerna till intressebevakningen och beakta vilken typ av hjälp och stöd som behövs, påpekar utskottet.

Vidare är det viktigt att samarbetet med social- och hälsovårdsmyndigheterna fungerar så väl som möjligt i förmynderskapsfrågor. På denna punkt pekar utskottet också på vård- och omvårdnadsaspekter i intressebevakningen. Dessa aspekter har en underordnad roll i lagförslaget. Det är viktigt att lagförslaget styr förmyndarmyndigheterna mot rutiner som innebär att yttrande begärs av de kommunala social- och hälsovårdsmyndigheterna om den berördes förhållanden. Det är angeläget att skapa rutiner av detta slag vid en tidpunkt när administrationen av förmyndarverksamheten lyfts över på staten, längre bort från de omständigheter där klienterna lever.

Enligt propositionen har var och en rätt att från förmynderskapsregistret få uppgifter om en viss person omfattas av intressebevakning, vem som är intressebevakaren, vilka uppgifter intressebevakaren har och om och på vilket sätt den berörda personens handlingsbehörighet begränsats. Utskottet menar att det är viktigt att dessa uppgifter finns tillgängliga för att en tredje part skall veta vem han skall kontakta i frågor som gäller huvudmannen. Det har ansetts vara ett betydande problem med den gällande lagen att uppgifter om huruvida en god man har förordnats och vem som i så fall är god man inte finns samlade någonstans på ett och samma ställe. Samtidigt har utskottet diskuterat om fri tillgång till uppgifter också kunde underlätta metodisk verksamhet i syfte att utnyttja den omyndigförklarade. Förvaltningsutskottet påpekar för lagutskottet att ett alternativ kan vara att uppgifter måste begäras skriftligen och eventuellt med en motivering.

### *Översynen av förmynderskapsadministrationen*

Översynen av förmyndarverksamheten avser att effektivisera administrationen med beaktande av de krav som rättssäkerheten ställer. Förmyndarnämnderna har haft mycket små möjligheter att

övervaka förmyndarverksamheten. De har inte heller haft tillgång till adekvat expertis i sina uppdrag. Därtill är det ett faktum att den övriga förvaltningen inte i någon större utsträckning har kunnat hjälpa förmyndarnämnderna i deras arbete.

På många viktiga punkter är förmyndarverksamheten liktydig med att garantera rättssäkerheten. Kravet på styrning av samordnade rutiner för rättssäkerhetsuppdrag av detta slag talar för att förmyndarverksamheten skall lyftas över på staten. Statlig styrning av ett kommunalt åtagande skulle inte kunna ordnas helt utan problem med avseende på den kommunala självstyrelsen.

I propositionen föreslås att de uppgifter som innehas av de kommunala förmyndarnämnderna och vissa andra uppdrag inom den nya tillståndsförvaltningen flyttas över på magistraterna, som inrättades i samband med lokalförvaltningsreformen. På Åland skall länsstyrelsen vara den lokala förmyndarmyndigheten. Underrätterna kommer inte längre att ha hand om administrationen av förmyndarverksamheten i någon som helst form.

Enligt propositionen är justitieministeriet ansvarigt för innehållet i och utvecklandet av förmyndarverksamheten. Justitieministeriet skall hädanefter bland annat utfärda föreskrifter i fråga om rättssäkerheten inom förmyndarverksamheten.

Magistraterna ingår i inrikesministeriets förvaltningsområde. Inrikesministeriet ansvarar därför för den administrativa styrningen och utvecklandet av förmyndarmyndigheterna. Administrativt sett är magistraterna också underställda länsstyrelserna. Sammanlagt 24 magistrater är enheter inom häradsämbetena. Vidare är 13 magistrater fristående myndigheter. Magistraterna har 34 huvudkontor och 21 serviceenheter, som tillhandahåller all magistratsservice. Magistraterna verkar inom ett eller flera härad. Därtill tillhandahåller häradsämbetena och medborgarkontoren bastjänster inom denna sektor.

Reformen lyfter också fram behovet av bredare samarbete mellan myndigheterna och bättre samordning eftersom flera myndigheter har hand om förmyndarfrågor. Utskottet anser att ansvarsfördelningen mellan justitieministeriet och

inrikesministeriet har skrivits in tillräckligt ingående i lagen. Samarbetet mellan ministerierna ingår som ett naturligt element i statsförvaltningen. Bestämmelser om samarbetet finns också i reglementet för statsrådet.

Enligt lagförslaget skall en intressebevakare förordnas av en domstol eller magistraten. Magistraten kan förordna en tillfrågad till intressebevakare för en person som förmår förstå sakens betydelse och ger sitt samtycke till detta. Om ansökan inte kan bifallas måste frågan på begäran av den sökande hänskjutas till tingsrätten. Inskränkningar i handlingsbehörigheten skall däremot alltid avgöras av en domstol. I övrigt skall magistraten utreda om det är motiverat att förlänga uppdraget och om detta är nödvändigt, anhålla hos domstolen om att uppdraget upphör. Utskottet finner det lämpligt att magistraten avgör ansökningar som inte hänför sig till rättssäkerhetsfrågor eller som inte av andra orsaker kräver avgörande i domstol.

Enligt förslaget skall alla tillståndsfrågor i samband med förmyndarverksamhet avgöras av magistraten. Intressebevakare förordnas och tillstånd eller bemyndigande i enlighet med lagen om förmyndarverksamhet avgörs på förslag av förmyndarmyndigheten. Utskottet finner det nödvändigt att bara personer med juridisk utbildning får rätt att förordna intressebevakare samt bestämma om tillstånd och bemyndiganden. Om det inte anses nödvändigt att ta in en bestämmelse om detta i lag bör frågan regleras i förordning.

Efterhandskontrollen av egendomsförvaltningen effektiviseras genom att den nya lagen innefattar mer detaljerade bestämmelser om intressebevakarens bokförings- och redovisningsskyldighet samt om revision. Om det är nödvändigt kan intressebevakaren befrias från redovisningsskyldigheten för en viss tid eller tills vidare exempelvis på grund av att huvudmannen inte har så stor egendom. När intressebevakningsuppdraget upphör och slutredovisning har gjorts skall redovisningen granskas av förmyndarmyndigheten. Förmyndarmyndigheten skall dessutom lämna ett utlåtande om redovisningen. Övervakningen av hur huvudmannens egendom förvaltas kan också ordnas så att magistraten för-

ordnar intressebevakaren att för förmyndarmyndigheten lägga fram en plan för förvaltning och användning av egendomen. För att effektivisera sin kontroll har magistraten rätt att tillgripa administrativa tvångsmedel och hot om vite eller tvångsutförande. Magistraten skall dessutom föra register över förmyndarärenden. Utskottet påpekar i detta sammanhang att magistraterna måste ha tillräcklig sakkunskap för att kunna vara förmyndarmyndighet med hänsyn till att exempelvis huvudmannens egendom kan bestå av inkomster från investeringar, dvs. avkastningen från en s.k. aktieportfölj.

Tanken bakom den gällande förmyndarskapslagen att det allmänna i sista hand skall se till att det finns intressebevakningstjänster är fortfarande aktuell. Den ökade rörligheten bland människor för med sig att gamla allt mer sällan har en anhörig på sin hemort som kan ta hand om intressebevakningen. Den relativa och kvantitativa ökningen inom de äldre åldersklasserna har samma effekt. Man kan i allt mindre utsträckning räkna med att nästa generation, som också håller på att åldras, förmår eller kan ta ansvar för intressebevakningen av sina föräldrars angelägenheter. Det kommer således i framtiden att finnas ett allt större behov av en intressebevakningsinstitution som motsvarar det gällande tjänsteförmyndarsystemet.

Enligt den föreslagna lagen skall staten ta över ansvaret för intressebevakningstjänster. Magistraterna skall inom sitt verksamhetsområde se till att det finns intressebevakningstjänster men det är ändå i första hand kommunerna som har huvudansvaret för att tillhandahålla dem.

Om magistraten och kommunen tillsammans anser att det av en eller annan orsak inte är möjligt eller lämpligast att kommunen tillhandahåller intressebevakningstjänster eller att kommunen inte kan tillhandahålla alla nödvändiga tjänster, skall magistraten se till att tjänster tillhandahålls. Magistraten kan då ingå avtal med någon annan offentlig eller privat sammanslutning om tjänsterna. Utskottet finner det viktigt att det noga övervägs om en sammanslutning har tillräckliga resurser och relevant expertis för att tillhandahålla högkvalitativa intressebevakningstjänster.

Vid utfrågningen av sakkunniga föreslogs ett centraliserat förfarande, som innebär att sammanslutningens förutsättningar att på behörigt sätt och med iakttagande av huvudmannens rättssäkerhet tillhandahålla intressebevakningstjänster. Den tanken har kastats fram att avtal om produktion av tjänster skall kunna ingås bara med sådana sammanslutningar som har tagits med i justitieministeriets förteckning över dem som tillhandahåller intressebevakningstjänster. Därtill har det föreslagits att ett särskilt allmänt godkännandeförfarande för intressebevakare kunde tillämpas när tjänsterna tillhandahålls av någon annan offentlig eller privat sammanslutning än kommunen. Magistraten skulle vara behörig myndighet.

Utskottet anser att intressebevakningstjänster bör finnas tillgängliga på det lokala planet och nära dem som är i behov av tjänsterna. Därför är det lämpligt att den magistrat som är ansvarig för att intressebevakningstjänster tillhandahålls undersöker en sammanslutnings behörighet att tillhandahålla tjänster inom ett visst område. Utskottet menar att ministeriet sannolikt inte har bättre sakkunskap än expertisen på det lokala planet i detta fall. Tanken att magistraten skall vara kapabel att utöva tillsyn över den allmänna intressebevakarens behörighet med beaktande av olika typer av egendom och även i övrigt varierande behov av intressebevakning, är enligt utskottet i och för sig värd att understödjas. Däremot är det sannolikt inte helt nödvändigt att komplettera lagen på denna punkt, eftersom det i avtalet kan skrivas in till exempel att den som tillhandahåller tjänster skall ge magistraten möjlighet att lämna utlåtande om en persons behörighet att tjänstgöra som allmän intressebevakare.

### *Effekter i fråga om organisation och personal*

Beträffande effekter i fråga om organisation och personal hänvisar utskottet till propositionen. Beräkningar visar att magistraterna på grund av reformen behöver nya arbetsinsatser motsvarande sammanlagt cirka 145 årsverken. För att den befintliga expertisen inom förmyndarverksamheten också i framtiden skall kunna utnyttjas är det enligt utskottet viktigt att magistraterna i

mån av möjlighet anlitar personal som tidigare har haft hand om förmyndarskapsfrågor i kommunerna. Reformen bör också lägga stor vikt vid att de anställda inom det kommunala förmyndarskapsväsendet får fortsatt anställning. Om kommunerna tillhandahåller intressebevakningstjänster själva bör det utredas om personal kan föras över till dessa uppdrag. Om personal till följd av reformen förs över till någon annan arbetsgivare än kommunen, är det viktigt att personalen får behålla sina tidigare anställningsvillkor.

Med hänsyn till en lyckad verkställighet är det nödvändigt att magistraterna kan sköta sitt nya uppdrag effektivt och med stor sakkunskap. I sitt utlåtande (FvUU 13/1998 rd) om budgetpropositionen för 1999 (RP 105/1998 rd) framhåller förvaltningsutskottet att moment 26.06.21 bör ökas med 3 miljoner mark för engångsutgifter i samband med förmyndarskapsreformen för att säkerställa verkställigheten. Engångsutgifterna går bland annat till inventarier, utbildning, information och det nya riksomfattande förmyndarskapsregistret.

### *Uppföljning*

Målen med reformen, de föreslagna materiella bestämmelserna för förmyndarverksamheten och de administrativa lösningarna innebär en relativt stor omställning jämfört med situationen nu. Resultaten av reformen är beroende av hur verkställigheten utfaller. Därför är det enligt utskottet viktigt att verkställigheten följs upp.

### *Detaljmotivering*

#### *1. Lag om förmyndarverksamhet*

64 §. Paragrafen har bestämmelser om ett riksomfattande förmyndarskapsregister i syfte att övervaka intressebevakarna och trygga tredje mans rätt. Av 2 och 3 mom. framgår att registerförare är dels den förmyndarmyndighet som svarar för uppdateringen av registret och ger ut uppgifter, dels Befolkningsregistercentralen som svarar för registrets allmänna funktioner och samordningen av dem. Utskottet anser dock att registerförarna bör anges tydligare än vad fallet är i lagförslaget. Därför föreslår utskottet att den

första meningen i 64 § 1 mom. godkänns med följande lydelse: "Registret över förmyndarskapsärenden är ett riksomfattande register som förs av förmyndarmyndigheterna och befolkningsregistercentralen för övervakningen av intressebevakarna samt för tryggnad av tredje mans rätt."

Enligt 8 § 1 mom. regeringsformen stadgas det närmare i lag om skydd för personuppgifter. I sitt utlåtande GrUU 18/1998 rd anser grundlagsutskottet att åtminstone innehållet i de registrerade personuppgifterna samt frågan om i vilken utsträckning de skall regleras och hur ingående på lagnivå hör till de frågor som bör regleras utifrån 8 § 1 mom. regeringsformen.

Personuppgifter ingår i förvaltningsutskottets kompetens och utskottet anser att det måste framgå noggrannare av lagen vilka uppgifter förmyndarskapsregistret får innehålla. Utskottet tillägger samtidigt att det genom förordning kan utfärdas exaktare och kompletterande bestämmelser om uppgifterna i registret, förutsatt att lagtexten ger tillräckligt tydlig information om vad som skall regleras genom förordning. Med avseende på sakens natur, registrering av personuppgifter, anser utskottet emellertid att utgångspunkten bör vara att skyddet för personuppgifter regleras i detalj redan i lagen.

Enligt vad utskottet har erfart kan det mer i detalj redogöras för vilka uppgifter som kommer att ingå i förmyndarskapsregistret först när registret är färdigplanerat. Därför kan exakta bestämmelser om uppgifterna i registret föreskrivas med den exakthet som krävs först genom förordning. Avsikten är att en förordning skall utfärdas i augusti 1999. Dataadministrationen inom förmyndarverksamheten kommer att bestå av förmyndarskapsregistret, magistraternas kontrollsystem och magistraternas akter. Vilka uppgifter det är relevant att ta in i registret och vilka lämpligast kan förvaras i kontrollsystemet eller akterna beror delvis på vad som är ändamålsenligt tekniskt sätt. Utskottet framhåller att bestämmelsen bör formuleras så att den indikerar vilka uppgifter som får föras in i registret. Vilka uppgifter av de tillåtna som sedan skall registreras föreskrivs genom förordning.

Med hänvisning till det ovan stående anför

förvaltningsutskottet att 64 § 1 mom. bör ändras för att identifieringsuppgifter och kontaktinformation om intressebevakaren och hans huvudman skall få föras in i registret. Därtill får registret innehålla uppgifter om begränsningar av en persons handlingsbehörighet, innehållet i en begränsning av handlingsbehörigheten, intressebevakarens uppdrag och kriterierna för förordnandet, egendomsförteckning, tidpunkten för när redovisnings- och vårdförvaltningsplanen har utfärdats och granskats, beslut om tillstånd enligt 34 § och åtgärder av förmyndarmyndigheten i enlighet med 57 och 60 §.

Vidare framhåller utskottet att registret också får innehålla sådana för registrets användningsändamål behövliga uppgifter som inte är personuppgifter. Exempel på detta är information om vilken förmyndarmyndighet som utövar tillsyn över eller tidigare har utövat tillsyn över intressebevakarens verksamhet.

I 64 § 2 och 3 mom. ingår bestämmelser om Befolkningsregistercentralens och förmyndarmyndighetens uppgifter när det gäller registrering. För att förtydliga arbetsfördelningen anser utskottet att en mening med följande lydelse bör fogas till 64 § 2 mom.: ”Rättelse av en uppgift i registret skall yrkas hos den förmyndarmyndighet som utövar tillsyn över den berörda intressebevakarens uppdrag.” Detta visar entydigt att yrkan på rättelse kan anföras hos Befolkningsregistercentralen, som i övrigt inte uppdaterar uppgifterna i registret. Vidare framhåller utskottet att passusen ”samt för de övriga allmänna åligganden som ankommer på registerföraren” bör strykas i 64 § 3 mom.

67 §. För tydlighetens skull föreslår utskottet att slutet av 67 § 2 mom. får följande lydelse: ”enligt vad som särskilt bestäms”. Avsikten är att lagen om allmänna handlingars offentlighet (83/1951) och personregisterlagen (471/1987) alternativt en ny lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet och personregisterlagen skall tillämpas på rätten att få uppgifter.

90 §. Skyldigheten att lämna uppgifter och utredningar i 90 § gäller enligt 1 mom. inte yrkesutbildad personal inom hälso- och sjukvården som är självständiga yrkesutövare eller serviceprodu-

center inom socialvården som är privata yrkesutövare, påpekar utskottet. Det är enligt utskottet nödvändigt att dessa omfattas av skyldigheten att lämna utredning. Vidare anser utskottet att 90 § 1 mom. bör kompletteras med att en självständig yrkesutövare inom hälso- och sjukvården och en privat producent av socialvård är skyldiga att utan hinder av sekretessbestämmelserna lämna ut de uppgifter och utredningar, som är nödvändiga för att avgöra ett anhängiggjort ärende, till förmyndarmyndigheten och domstolarna.

91 §. Paragrafen föreskriver rätt att anmäla om personer i behov av intressebevakning till förmyndarmyndigheterna. Var och en som har fått vetskap om att någon uppenbarligen är i behov av intressebevakning kan anmäla detta till förmyndarmyndigheten. Paragrafen avser att säkerställa att de som är i behov av intressebevakning också kommer i åtnjutande av intressebevakning och att eventuellt missbruk, det vill säga att den berördes tillstånd utnyttjas på ett otillbörligt sätt, kan utredas. Å ena sidan är det viktigt att anmälningar kan göras, å andra sidan är det lika viktigt att anmälningsrätten inte missbrukas.

Vid utfrågningen av de sakkunniga påpekades det att advokater är skyldiga att vara lojala mot sina huvudmän. Samtidigt föreslogs att paragrafen preciseras så att den inte gäller advokater eller andra rättegångsombud.

Utskottet framhåller att 91 § inte förpliktar någon att anmäla ett behov av intressebevakning utan bara gör detta möjligt. Advokaterna kan således, om de vill, alltså hålla sig till principen att de inte gör någon anmälan mot huvudmannens vilja. Skillnaden vore bara att lagen inte föreskriver någon skyldighet att låta bli att anmäla. Lojalitetsprincipen är en mångbottnad fråga i detta fall. Om huvudmannen inte är kapabel att sköta sina saker själv och advokaten i anknytning till någon fråga, som inte har med uppdraget att göra, lägger märke till att huvudmannens oförmåga att förstå saken utnyttjas, kan han med hänvisning till lojalitetsprincipen försvara synpunkten att missbruket inte får fortgå. Enligt paragrafen gäller rätten att göra en anmälan när någon uppenbarligen är i behov av intressebevakning. Bestämmelsen förutsätter således att en

anmälan skall ligga i den berörda personens intresse. Den kan följaktligen inte tolkas så att den ger en advokat eller någon annan person rätt att "ange" någon, om detta inte är förenligt med den som anmälningen gäller. Utskottet påpekar endast denna sak utan att egentligen ta ställning till hur frågan skall lösas.

92 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om sekretess och tystnadsplikt för anställda inom förmyndarverksamhet. Utskottet anser att myndigheternas tystnadsplikt inte får vara mer inskränkt än den är i den allmänna lagstiftningen. Utskottet hänvisar här till propositionen med förslag till lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet samt till lagar som har samband med den (RP 30/1998 rd), som för närvarande behandlas av riksdagen. Förvaltningsutskottet framhåller att 92 § bör kompletteras med ett nytt 2 mom. enligt följande: "Tystnadsplikten i 1 mom. begränsar inte den tystnadsplikt för myndighetspersoner som föreskrivs i någon annan lag."

På grund av ändringen blir 2 mom. i propositionen 3 mom. I början av momentet hänvisas dessutom till det nya 2 mom.

## 2. Lag om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten

3 §. Intressebevakningstjänster som produceras av sammanslutningar. Kommunerna inom en magistrats verksamhetsområde svarar för att intresse-

bevakningstjänster tillhandahålls antingen ensamma eller i samarbete med andra kommuner i enlighet med kommunallagen. I andra hand kan tillgången till intressebevakningstjänster säkerställas genom avtalsarrangemang enligt 3 §. Enligt 2 § kan avtal komma i fråga om kommunen och magistraten tillsammans kommer överens om detta.

Enligt 3 § har magistraterna rätt att ingå avtal om intressebevakningstjänster med någon privat eller offentlig sammanslutning, när kommunen inte står för tjänsterna eller bara tillhandahåller en del av dem. Utskottet förordar en precisering av 1 mom. Bestämmelsen bör tydligare ange att kommunen inte kan vägra stå för intressebevakningstjänster utan ett avtal mellan magistraten och kommunen.

## Utlåtande

På grundval av det ovanstående anför förvaltningsutskottet vördsamt

*att lagförslagen 3—22 bör godkännas utan ändringar, och*

*att lagförslagen 1 och 2 i övrigt bör godkännas i enlighet med propositionen utom att 64, 67, 90 och 92 i det första lagförslaget samt 3 § i det andra lagförslaget godkänns med följande lydelse:*

## 1.

## Lag om förmynderskap

### 64 §

Registret över förmyndarskapsärenden är ett riksomfattande register som förs av förmyndarmyndigheterna och befolkningsregistercentralen för övervakningen av intressebevakarna samt för tryggnad av tredje mans rätt. I registret får identifieringsuppgifter och kontaktinformation om intressebevakaren och dennes huvudman föras in. Därtill får registret innehålla uppgifter om begränsning av en persons handlingsbehörighet, begränsningens innehåll, intressebevakarens upp-

drag och kriterierna för förordnandet, egendomsförteckningen, lämnande och granskning av redovisning och vårdplan, beslut om i 34 § avsett tillstånd samt om förmyndarmyndigheternas åtgärder i enlighet med 57 och 60 §. Därutöver får uppgifter som är nödvändiga för registrets användningsändamål men som inte är personuppgifter föras in i registret.

Förmyndarmyndigheten svarar för uppdateringen av registret med avseende på de intressebevakaruppdrag som den utövar tillsyn över. För-

myndarmyndigheten beslutar om utlämnande av uppgifter ur registret. *Korrigerig av en uppgift i registret skall yrkas hos den förmyndarmyndighet som utövar tillsyn över den berörda intressebevakarens uppdrag.*

Befolkningsregistercentralen svarar för registrets allmänna funktioner och koordineringen av den (*utesl.*).

(4 mom. som i RP)

#### 67 §

(1 mom. som i RP)

Var och en har rätt att enligt vad som särskilt bestäms (*utesl.*) få veta vilka uppgifter om honom eller henne själv som har registrerats i registret över förmynderskapsärenden.

(3 och 4 mom som i RP)

#### 90 §

Statliga och kommunala myndigheter samt andra offentligrättsliga samfund, Folkpensionsanstalten, Pensionsskyddscentralen, pensionsstiftelser och övriga pensionsanstalter, försäkringsanstalter, banker och övriga penninginstitut (*utesl.*), verksamhetsenheter inom social- och hälsovården, yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården och privata producenter av social-

*vård* är skyldiga att utan hinder av sekretessbestämmelserna på begäran lämna förmyndarmyndigheterna och domstolarna de uppgifter och utredningar som är nödvändiga för att dessa skall kunna avgöra ärenden som är anhängiga.

(2 och 3 mom. i RP)

#### 92 §

(1 mom. som i RP)

*Tystnadsplikten enligt 1 mom. begränsar inte den tystnadsplikt för personer verksamma inom myndigheter som föreskrivs i någon annan lag. (Nytt 2 mom.)*

Det som bestäms i 1 och 2 mom. hindrar inte att uppgifter lämnas till

1) statliga eller kommunala myndigheter eller till någon annan person för fullgörande av åligganden enligt denna lag,

2) åklagar- och polismyndigheter för utredning av brott,

3) en domstol, om detta är nödvändigt för behandling av ett ärende som avses i denna lag, eller till

4) den som med stöd av lag har rätt att få vetskaper om saken.

(3 mom. som 2 mom. i RP)

## 2.

### Lag

#### om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten

#### 3 §

*Intressebevakningstjänster som produceras av sammanslutningar*

Om magistraten och kommunen har avtalat att kommunen inte producerar intressebevakningstjänster eller att kommunen producerar endast en

del av de behövliga tjänsterna, skall magistraten se till att någon annan för uppgiften lämplig offentlig eller privat sammanslutning producerar tjänsterna. Produktionen av tjänsterna får emellertid inte anförtros en sammanslutning vars övriga uppgifter kan äventyra en opartisk och tillbörlig skötsel av intressebevakningen.



Helsingfors den 25 november 1998

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Matti Väistö /cent  
vordf. Kaarina Dromberg /saml  
medl. Ulla Juurola /sd  
Timo Järvilahti /cent  
Reijo Kallio /sd  
Toimi Kankaanniemi /fkf  
Juha Karpio /saml  
Valto Koski /sd

Pehr Löw /sv  
Hannes Manninen /cent  
Tuija Pohjola /sd  
Iivo Polvi /vänst  
Veijo Puhjo /vgr  
Erkki Pulliainen /gröna  
Aulis Ranta-Muotio /cent.



## SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 13/1998 rd

### Regeringens proposition med förslag till ny förmynderskapslagstiftning

*Till Lagutskottet*

#### INLEDNING

##### *Remiss*

Lagutskottet remitterade den 17 november 1998 proposition 146/1998 rd till social- och hälsovårdsutskottet för utlåtande beträffande utskottets kompetensområde.

##### *Sakkunniga*

Utskottet har hört

- lagstiftningsrådet Markku Helin, justitieministeriet

- äldre regeringssekreterare Pia-Liisa Heiliö, social- och hälsovårdsministeriet
- tjänsteförmyndare Outi Kari-Granfors, Åbo stad
- ombudsman Pirkko Lahti, Föreningen för mental hälsa i Finland
- ombudsman Mauri Upanne, Centralförbundet för Barnskydd
- ombudsman Pirkko Karjalainen, Centralförbundet för de Gamlas Vål.

#### PROPOSITIONEN

I propositionen föreslås en revidering av förmynderskapslagstiftningen. De viktigaste bestämmelserna om förmyndarverksamhet föreslås bli intagna i en lag om förmyndarverksamhet och i en lag om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten. Vidare föreslår regeringen ändringar i flera andra lagar med bestämmelser om omyndiga personer eller rättsverkningarna av omtydighet.

I förslaget ersätts omyndigförklaring med begränsning av handlingsbehörigheten. Innehållet i begränsningen fastställs av en domstol utifrån behoven i det enskilda fallet. I extrema fall kan en person omyndigförklaras precis som enligt gällande lagstiftning.

Begränsning av handlingsbehörigheten skall vara en åtgärd som kommer i fråga i andra hand.

Ingens handlingsbehörighet får begränsas om hans eller hennes intressen kan tryggas i behörig utsträckning genom lindrigare åtgärder, till exempel genom att till stöd ordna en intressebevakare, det vill säga en person som är behörig att sköta vederbörandes angelägenheter.

Vidare föreslås att kommunernas förmyndarnämnder dras in. I stället skall magistraterna vara lokala förmyndarmyndigheter. Förmyndarmyndigheten skall övervaka intressebevakarnas verksamhet, bevilja intressebevakarna tillstånd att företa rättshandlingar på huvudmännens vägnar och att föra register över förmynderskapsfrågor. I vissa fall kan förmyndarmyndigheten dessutom förordna intressebevakare.

Enligt förslaget till lag om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten

är staten skyldig att se till att det inom ett visst geografiskt område finns ett tillräckligt antal kompetenta personer, allmänna intressebevakare, som kan ha hand om intressebevakaruppdrag. Magistraterna skall inom sitt verksamhetsområde se till att det finns intressebevakningstjänster att tillgå. Om inte magistraten och kommunen avtalar om någonting annat skall kommunen se till att tjänster tillhandahålls inom kommunen. Kommunerna kan utföra intressebevakningen genom att inrätta en eller flera intressebevakartjänster eller intressebevakarbefattningar i arbetsavtalsförhållande eller lägga ut tjänsterna på offentliga eller privata producenter.

Om magistraten och kommunen kommer överens om att kommunen inte tillhandahåller intressebevakningstjänster eller att den tillhandahåller bara en del av de nödvändiga tjänsterna, skall magistraten se till att någon annan offentlig eller privat sammanslutning tillhandahåller tjänsterna. Uppdraget får inte anförtros en sammanslutning, vars övriga uppgifter kan äventyra en opartisk och korrekt intressebevakning. Magistraten måste enligt förslaget ingå avtal med sammanslutningen om tjänsterna.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 1999 och avses bli behandlad i samband med den. De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 december 1999.

## UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

### *Motivering*

Social- och hälsovårdsutskottet har behandlat propositionen med avseende på sitt kompetensområde.

Det huvudsakliga syftet med förmyndarverksamheten är att bevaka de personers intressen och rätt som på grund av omyndighet inte själva kan sköta sina ekonomiska angelägenheter. Förmynderskapslagstiftningen har av tradition tillämpats på vårdfrågor när en omyndig persons intressen och rättigheter står eller eventuellt står i strid med vårdnadshavarens intressen och rättigheter.

Minderårigas intressen och rättigheter kan stå i strid med vårdnadshavarens intressen och rättigheter inte bara när det gäller vården utan också i förmynderskapsfrågor. På samma sätt kan omyndigas intressen och rättigheter stå i strid med intressebevakarens intressen och rättigheter. Det är viktigt att också dessa frågor uppmärksammas i tillräckligt hög grad. Förfarandena i lagen om förmyndarverksamhet måste kunna tillämpas när en intressebevakare förordnas för en minderårig också om dennes intressen och rättigheter inte överensstämmer med vårdnadshavarens syn när det gäller vården.

Också myndiga personer kan vara i den situa-

tionen att ett förmyndarskap inte bara handlar om ekonomiska angelägenheter utan att det även behövs stöd och handledning i vårdfrågor. Praxis har hittills varit att dessa frågor främst sköts i samband med förmynderskapet, och i samma riktning går också 42 § lagen om förmyndarverksamhet. Frågan är viktig och har omfattande konsekvenser. Därför vore det skäl att i brådskande ordning ta ställning till hur bevakningen av deras intressen kan ordnas på behörigt sätt.

Lagen angående vårdnad om barn och omgäncesrätt och konventionen om barnens rättigheter kräver att barn hörs i frågor som gäller dem själva. Utskottet lyfter i detta sammanhang fram 43 § i den föreslagna lagen om förmyndarverksamhet. Enligt paragrafen skall intressebevakaren ta reda på huvudmannens åsikt innan han fattar beslut i någon fråga.

Utskottet anser det vara en viktig aspekt att också omyndiga personer har möjlighet att självständigt reagera om de anser att intressebevakarens, vårdnadshavarens eller någon annan förordnad persons intressen och rättigheter strider mot hans eller hennes egna intressen och rättigheter. Omyndiga, minderåriga och omyndigförklarade myndiga personer bör ha denna rätt oavsett omfattningen av deras omyndighet.

Intressebevakarens lämplighet för sin uppgift är en viktig och central fråga. I motiveringen till 3 § lagen om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten räknar regeringen upp exempel på sammanslutningar som kan vara lämpliga att tillhandahålla intressebevakningstjänster. Bland dem nämns välgörenhets- och hjälporganisationer inom handikapparbete och äldreomsorg. Andra lämpliga organisationer är olika typer av religiösa samfund samt sammanslutningar som producerar rättssäkerhetstjänster. Regeringen påpekar dessutom att de sammanslutningar som kommer i fråga inte får ha åtagit sig andra uppgifter som äventyrar en opartisk och korrekt skötsel av intressebevakningen. De förutsätts också vara kapabla att ta ansvar för eventuella skador som en intressebevakare åsamkar sin huvudman.

Enligt utskottets uppfattning krävs det i dessa relationer stor försiktighet för att inte någons övertygelse eller religionsfrihet skall kränkas och för att det förtroende mellan parterna som uppstår vid intressebevakning inte skall utnyttjas för inkorrekta ändamål, till exempel ekonomisk vinst för sammanslutningen. Även om intressebevakaren huvudsakligen skall bevaka huvudmannens ekonomiska intressen är det angeläget att frågor som religion och övertygelse beaktas i

tillräcklig omfattning. Också andra organisationer, vars verksamhet bygger på en viss tankeriktning eller ideologi kan försöka påverka huvudmannen i sin egen riktning. I sådana fall måste verksamheten anses inkorrekt. I propositionen nämns offentliga religionssamfund som lämpliga att tillhandahålla intressebevakningstjänster. Mot bakgrunden av det som sägs ovan är det förenat med vissa problem att anlita dessa men också andra liknande organisationer för intressebevakning. Det kan i princip vara motiverat att anlita ideella eller ideologiska organisationer bara om den omyndiga har någon koppling till organisationen. Utskottet anser att organisationerna bör strykas bland lämpliga intressebevakare.

I alla situationer är det en viktig fråga att intressebevakaren och huvudmannen har samma språk. Därför är det viktigt att utom finskans och svenskans ställning också beakta andra språk i så stor omfattning som möjligt.

### *Utlåtande*

Social- och hälsovårdsutskottet anför vördsamt

*att lagutskottet bör beakta det som sägs i detta utlåtande.*

Helsingfors den 25 november 1998

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Virpa Puisto /sd (delvis)  
vordf. Maija Perho /saml  
medl. Anne Huotari /vänst  
Timo Ihamäki /saml  
Kari Kantalainen /saml  
Paula Kokkonen /saml  
Mikko Kuoppa /vgr

Eero Lämsä /cent (delvis)  
Pirkko Peltomo /sd  
Margareta Pietikäinen /sv  
Maija Rask /sd  
Jukka Rehula /cent  
Marjatta Vehkaoja /sd  
Marja-Leena Viljamaa /sd.

